

הרב בנימין טבדי

קבלת כספים מקרנות צדקה של 'נוצרים אוהבי ישראל'

מבוא

ב'אמונת עתיך' 125 כתב הרב אורי סדן¹ שיש להתיר קבלת תרומות מקרנות נוצריות כל עוד הן אינן ניתנות עם אזכור הדת הנוצרית. וזו לשונו במסקנה:
יש להחמיר בצדקה מגויים ליהודים נזקקים הניתנת בפרהסיה, כגון בדרך שבה פועלת 'הקרן לידידות' בתחומי הרווחה, מאידך גיסא מסתבר להקל בקבלת תרומות מן ה'קרן לידידות' כאשר התרומה אינה נושאת כל אזכור מפורש או מרומז של הדת הנוצרית, וכמו כן התרומה עוברת דרך מוסד רשמי של מדינת ישראל או של רשות מקומית וממנו מקבלים הנהנים את התרומה.
במאמר הנ"ל דן הרב סדן בכמה צדדים בהלכה זו. ברצוני להתייחס לדבריו רק מצד ההיתר לקבל צדקה מגויים לצורכי צדקה ורווחה (בלי קשר לשאלה אם להתייחס לנצרות כאל עבודה זרה במישור ההלכתי, שהוא נידון לעצמו). עיקר היתרו של הרב סדן ביחס לנקודה זו קשור להבנתו בסוגיה, לפיה כל איסור קבלת צדקה מגויים הוא דווקא כאשר מדובר במלך או בעל שררה, אך אם מדובר בגוף שאינו בעל שררה - אין איסור כל עוד אין מדובר בפרהסיה.
במאמר זה אני רוצה לערער על כמה הנחות יסוד שעליהן ייסד הרב סדן את מסקנתו.

א. קבלת צדקה מגוי פרטי וקבלתה ממלך

עיקר הסוגיה במסכת בבא בתרא (י' ע"ב):

איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא, שדרה ארבע מאה דינרי לקמיה דרבי אמי ולא קבלינהו; שדרינהו קמיה דרבא, קבלינהו משום שלום מלכות. שמע רבי אמי איקפד, אמר: לית ליה ביבש קצירה תשברנה נשים באות מאירות אותה? ורבא? משום שלום מלכות...

למסקנת הגמרא עולה שההיתר לקחת את הכסף מאיפרא הורמיז נובע רק מפני שלום מלכות, וגם אז יש לתת את הכסף לעניי עכו"ם. הגמרא לומדת את האיסור ממה שנאמר 'ביבש קצירה תשברנה', ופירש רש"י (שם): 'ביבש קצירה תשברנה - כשתכלה זכות שבידן ויבש לחלוחית מעשה צדקה שלהן אז ישברו'. לפי רש"י כוונת הלימוד מהפסוק היא שכאשר תכלנה ותיגמרנה זכויות אומות העולם, הן תישברנה. א"כ בשעה שאומות העולם מקיימות מצוות צדקה - הן עדיין קיימות. לא מצאנו אף אחד מהראשונים שסובר

1. הרב אורי סדן, 'קבלת תרומות מלא-יהודים', אמונת עתיך 125 (תש"פ), עמ' 124-135.

שהסיבה שרב אמי ורבה לא רצו לקבל את הכסף היא שמדובר כאן בדמות בעלת שררה - באיפרא הורמיז אמו של שבור מלכה. אדרבה, יש רק ראיות שיש מהראשונים שסבורים שגם קבלת צדקה מגוי פרטי נאסרה. וזו לשון התוספות (ב"ב ח ע"א ד"ה יתיב):
והא דקבל מההוא טייעא דנדב שרגא לבי כנישתא בפ"ק דערין (ו ע"ב ושם ד"ה עד) אף על גב דהתם לא היה שלום מלכות התם טעמא משום דהוה כמו קרבן ואמרינן (נזיר סב ע"א) איש איש לרבות נכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל. התוספות הקשו, כיצד הגמרא בערכין מספרת שקיבלו מגוי (פרטי) מנורה לבית הכנסת בתרומה - הלוא אין לקבל צדקה מגוי, ממה שכתב 'ביבש קצירה?!' וע"ז התוספות עונים שיש להבחין בין מנורה לביהכ"נ ובין צדקה, ומ"מ ברור מדברי התוספות שגם בצדקה מגוי פרטי שאינו בעל שררה יש איסור.
וכן עולה מה'ד רמה' (ב"ב י ע"א):

...והני מילי צדקה אבל מתנה שרי לקבולי מינייהו, צא ולמד מדניאל שקבל מנבוכדנצר ומירמיה שקבל מנבוזראדן. ורבי יהודה נשיאה דשדר ליה ההוא מינאה דינרא קסרינא ביום אידו (ע"ז ו ע"ב) וטעמא דביום אידו הא לאו הכי הוה מקביל ליה ולא הוה שדי ליה בבירא, וכן כמה עובדי.

ה'ד רמה' שאל כיצד רבי יהודה הנשיא קיבל מתנה מההוא מינא, ויישב שיש להבחין בין מתנה לצדקה, והרי אותו 'מינא' לא היה בעל שררה. א"כ מוכח לשיטתו שגם בצדקה מגוי פרטי יש לאסור. וכך הוא במאירי (ב"ב י ע"ב): 'אחד משאר אומות שבא ליתן מעות לארנקי של צדקה אין מקבלין הימנו...'. מפורש אם כן בלשונו שאפילו מ'אחד משאר אומות' אין לקבל צדקה, ולא דווקא מלך. וכן מדויק מלשון רב נחשון גאון וז"ל (תשובות הגאונים - קורנול סי' כו):

ועוד אומר ר' נחשון אסור לקהל לקבל צדקה מן הגוי ומי שקבל ממנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנא' ביבש קצירה תשברנה וגו'.
גם כאן נקט 'גוי' ו'ממנו' בלשון יחיד. וכן מתבאר מתשובת הרמ"א.²

ב. הסתירה מהסוגיה בסנהדרין – ויישובי האחרונים

עיקר בניינו של הרב אורי סדן הוא על שיטת הרמב"ם בסוגיה זו. יש לעמוד על סתירה לכאורה שיש בין הסוגיות בעניין קבלת צדקה מגויים. כאמור במסכת בבא בתרא איתא שאסור לקבל צדקה מן הגויים, ויש בזה 'ביבש קצירה תשברנה', ואפי' אם קבלו מחמת שלום מלכות - אין לתת אלא לעניים גויים.
סוגיה נוספת מוזכרת בסנהדרין (כו ע"ב):

אמר רב נחמן: אוכלי דבר אחר [מקבלי צדקה מן הנכרים] פסולין לעדות. הני מילי - בפרהסיא, אבל בצינעה - לא. ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאפשר ליה לאיתזוני בצינעה, וקא מבזי נפשיה בפרהסיא, אבל לא אפשר ליה - חיותיה הוא. בגמרא מבואר שהמקבל צדקה מעכו"ם בפרהסיא פסול לעדות, ומשמע שבצינעה לא נפסל, ואפילו בפרהסיא אם אין לו מה יאכל - מותר. הראשונים נחלקו מה טעם האיסור.

2. שו"ת הרמ"א, סי' י.

רש"י כתב שיש כאן 'חילול השם מחמת ממון', ועל כן מי שמוכן לעשות עבירה מחמת ממון פסול לעדות. לעומתו ה'ד רמה' (סנהדרין כו) הביא שתי אפשרויות, וזו לשונו: אמר ר' נחמן אוכלי דבר אחר צדקה של עכו"ם דאיכא חלול השם מחמת ממון פסולין לעדות והני מילי בפרהסיא... הכא כי אסור היכא דאפשר ליה אבל היכא דלא אפשר ליה חיותיה היא. ואית דמפרשי דטעמא דאוכלי צדקה של עכו"ם דפסולין לעדות משום פריצותא הוא דכיון דלא כסיפא ליה מילתא ומפקר נפשיה כולי האי משום ממון לא מיכסיף נמי לאסהודי בשיקרא דכיון דאית ביה חוצפה כולי האי מסתמא רשע הוא...

ה'ד רמה' מביא שני ביאורים לאיסור קבלת צדקה מהגויים. הסבר אחד הוא משום חילול השם, וכשיטת רש"י, וא"כ מדובר באיסור ממש, והפסול לעדות הוא מדינא כמו כל מי שעושה עבירה עבור ממון. אלא שאז קשה מאי שנא אם יש לו מה לאכול או אין לו, הלוא באיסור נבלה אפי' אין לו מה יאכל - אסור לו לאכול, ואם אכל פסול לעדות. וע"ז תירץ ה'ד רמה' שאין חילול השם דומה לאיסור נבלה ממש: באיסור נבלה כל אכילה ואכילה היא איסור, משא"כ חילול השם שהוא איסור 'כללי' יותר, וע"כ כשאין ברירה הוא קל יותר מאיסור נבלה. דומה הדבר להרבה איסורים מדאורייתא שיש בהם ממד כללי, ויש בהם צד שהם חמורים יותר וצד שהם קלים יותר, ואין כאן המקום להאריך בזה. ולהסבר השני אין מדובר באיסור אלא ב'פריצותא', היינו שמי שמתנהג באופן כזה, המשפיל עצמו מול הגויים לבקש צדקה, חשוד ג"כ על העדות. וא"כ אין זה איסור ממש אלא רק בסיס להניח שהוא רשע. ממילא בזה מתורצת הקושיה כיצד בשעה שאין לו מה יאכל התירו לו, שהרי כאמור אין מדובר באיסור ממש.

לכל ההסברים קשה להבין מדוע הגמרא (ב"ב שם) אסרה לגמרי לקבל צדקה מגוי ואפי' בצנעה - ואילו בסנהדרין נראה שיש כללים אחרים. כמו"כ הטעם של 'ביבש קצירה' לא הוזכר כלל בסנהדרין, ולכאורה נראה שיש חלוקה מהותית בין הסוגיות. ולא מצאנו לשאלה זו התייחסות מפורשת וברורה בדעת רבותינו הראשונים, אלא הם הביאו את שתי ההלכות, ללא צורך ליישב ביניהן. מאידך גיסא ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' רנד סעי' א-ב) פסק את שתי ההלכות הללו כעוקבות זו אחר זו, וזו לשונו:

[א] אסור לישראל ליטול צדקה מן העובדי כוכבים בפרהסיא. ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל, ואינו יכול ליטלה מעובדי כוכבים בצינעא, הרי זה מותר. [ב] שר עובד כוכבים ששלח ממון לישראל לצדקה, אין מחזירין אותו משום שלום מלכות, אלא נוטלין ממנו וינתן לעניי נכרים בסתר, כדי שלא ישמע השר.

ביישוב הדברים מצאנו כמה דרכים באחרונים. ה'פרישה' (יו"ד סי' רנד) כתב שמי שיש לו צורך אישי בכסף, התירו לו לקבל את הכסף בצנעה, אך על גבאי הצדקה שאינו זקוק לכסף באופן אישי אסרו לזכות את אומות העולם בזכויות ע"י שמעביר את הכסף לעניים, ובפרט עניי ישראל. ובט"ז דחה דברי ה'פרישה', ותירץ שמה שנאמר במסכת סנהדרין 'בצינעא מותר', היינו כאשר אין מדובר בגוי שנותן לישראל את הכסף אלא בקופת צדקה ציבורית, כלומר קופה שמיועדת לכלל העניים, כולל גויים, וגם הוא נהנה מהקופה כמו כל עני אחר. רק במקרה כגון זה אמרו שבצנעה מותר. לא כן בגוי שבא לתת לישראל כסף באופן ספציפי, שזה אסור, ואפי' במקום שלום מלכות - ינתן הכסף לעניי עכו"ם. טעם

חלוקה זו הוא שכאשר הגוי רוצה לתת לישראל - ממילא יש לו זכות גדולה יותר, וע"ז בפרט יש להקפיד ש'ביבש קצירה'.
ר"ח בן עטר (ראשל"צ יו"ד שם) הביא שני יישובים:

...ומה שהק' בדרישה ובט"ז דמס' א' משמע בצנעא שרי והכא משמע דדוקא לעניי גוים ולא לעניי ישראל במה שכתבתי דגם ברישא דשרי בצנעא דוקא באינו יכול להתפרנס בצדקה דישראל לא קשה ולא מידי דכיון דאינו יכול לחיות ליכא למיחש לכל זה אפילו לחילול. ובלא תירוץ זה היה נראה לומר דלא חיישינן להא דביבש קצירה תשברנה אלא צדקה שעושים המלך או השרים דהוו בכללות ויכריע להאריך זמן גאולתם אבל בצדקה שעושה איזה יחיד יבטל הוא וצדקתו ובה מירי ברישא. ובס' ב' מיירי בשר ומלך כהא דאמיה דשבור מלכא... דפשיטא דמלתא כהאי מהמלכה תועיל למלכות הגויים להאריך קיצה. ותירוץ ראשון עיקר.

בתירוץ השני מבחין ר"ח בן עטר בין מלך או שר שנותן הצדקה, שאז חל דין 'ביבש קצירה תשברנה', לבין מקרה של גוי פרטי, שאז יש רק בעיה של חילול השם, וע"כ בצנעה מותר. לפי תירוץ זה רוצה הרב סדן ללמוד לגבי גופים נוצריים (אם נניח שאין כאן בעיה של ע"ז) שרוצים לתת כסף למוסדות צדקה, רווחה וחסד של יהודים במדינת ישראל, שמא אין הדבר בכלל 'ביבש קצירה', הואיל ואין מדובר על מלכות.

וע"ז יש להשיב תשובות מספר: ראשית, ר"ח בן עטר כתב שאין התירוץ הזה עיקר, אלא התירוץ הראשון. כמו"כ הוא רק אחד מכמה תירוצים שכתבו האחרונים, כנזכר לעיל, והוא נסתר מדברי התוספות, ה"ד רמה' והמאירי. שנית - כל ההיתר הוא דווקא בצנעה, ואילו כאשר התרומות נכנסות לספרי התקציב, ודבר זה מפורסם ברבים - הרי שהדין לדין פרהסיה שאסור בכל אופן, אלא אם כן אין לו מה יאכל. שלישית - אומנם ר"ח בן עטר בתירוץ השני כתב שהאיסור הוא דווקא לקבל ממלך או משר, אך הוא הוסיף שטעם הדבר הוא 'דהוו בכללות', היינו שאין מדובר באדם פרטי אלא בגוף ציבורי. בפשטות - ולקמן נוכיח זאת - אין מדובר במלך או שר ממש, אלא בגוף ציבורי בלבד. הקרנות המשמשות לתרומת כספי צדקה של אומות העולם מאוגדות רשמית כגוף ציבורי. נוסף על כך אמונתן המשותפת בדת הנוצרית, והשקפת עולמן לפיה הכסף מיועד דווקא למדינת ישראל ולגופים יהודיים בארץ ישראל, אף מחזקות את התפיסה שמדובר בגוף כללי. לפיכך ודאי שכספן נחשב כתרומה של גוף כללי ולא פרטי.

ג. הערה בשיטת ה'ציץ אליעזר'

כמו"כ יש לציין שבשו"ת 'ציץ' צידד בטעם זה של ר"ח בן עטר לסמוך עליו להלכה, ואף שבתשובה שם כתב עוד טעמים להקל בנידון שם (התנדבות של גויה בבי"ח) - נראה בסוף דבריו שאף טעם זה חזק דיו לדעת הרמב"ם וה'שלחן ערוך'. עם זאת, חוץ ממה שלגופם של דברים מהראשונים משמע שלא סבר כתירוץ זה - נראה שקבלת כספים מקרן נוצרית למוסדות צדקה או גופים יהודיים בא"י אסורה גם לדעת ה'ציץ אליעזר', והוא על פי הטעמים האחרים שכתבתי: אם אנו מחשיבים את הקרנות הנוצריות ל'זרוע' של התנועה הנוצרית ומשווים את דינן לדין 'מלך' - הרי שאסור לקבל מהן כספים מדין

3. ציץ אליעזר, חלק טו סי' לג.

'ביבש קצירה תשברנה'. ואם אנו מחשיבים את הקרנות כפרטים ולא רואים בהן איזו זרוע כללית - הרי שחייבים לקבל מהן רק בצנעה ולא בפרהסיה, ובשעה שכל התרומות רשומות ומפורסמות - הרי זה כפרהסיה, ויש בזה חילול השם וביזיון. וככל שהגופים המקבלים את טובות ההנאה הם גופים ציבוריים גדולים יותר, יש בזה עוד יותר חילול השם וביזיון.⁴

ד. יישוב הרב קוק לסתירה

למעשה הרב קוק כתב יישוב אחר לסתירת הסוגיות וההלכות וז"ל (שם):
ולע"ד עיקר יסוד האיסור הוא יותר ברבים מביחיד... דשני טעמים יש לנו באיסור קבלת צדקה מן הנכרים, טעם אחד משום דמבזה נפשי, דלרש"י הוא משום חלול השם, שמתבזה ישראל בפני הגוי בפרהסיה, ולרמב"ם הוא מעצם טעם הביזוי שפוסל לעדות, וטעם שני משום ביבוש קצירה, והיכא דאיתא להא ליתא להא, דגבי יחיד שייך רק טעם דמבזה נפשי, ואסור לישראל לבזות נפשו לפני גוי בשפלות כזו, וזהו דוקא בפרהסיה ולא בצנעה. וטעם של ביבוש קצירה לא שמענו כלל על צדקה דיחיד, אלא בצדקה דרבים, וכ"מ שהוא יותר בצנעה הזכות יותר, ואיכא יותר משום ביבוש קצירה. ובצדקה דרבים, שמתחלקת ע"י גבאי צדקה, שייך רק טעם דביבוש קצירה, ולא שייך כלל טעם דמבזה נפשי דאדרבא הגבאי הממונה שמקבל הרי הוא מתכבד בקבלתו, שהוא עושה לטובת הכלל, והעניינים המקבלים מידו הרי הם אינם מקבלים כ"א מיד ישראל, ואינם מבזים עצמם כלל בפני נכרי, ויש כאן רק טעם דביבוש קצירה ולא טעם ביזוי כלל, ואין לנו לחדש בזה טעם שלא מצינו בדחז"ל מפורש...

והיינו שלדעת הרב קוק אפי' גוי יחיד (וכ"ש מלכות או גוף ציבורי או קרן צדקה) שבא לתת כסף לקופה של צדקה של ישראל - יש בזה 'ביבש קצירה'. ודווקא בקופה של צדקה או בגוף צדקה ציבורי של ישראל חל האיסור הנ"ל. כ"ש כאשר מדובר בצנעה, שאז הצדקה עוד יותר משובחת. ע"פ דברי הרב מבוארת קושיית התוספות שהזכרנו לעיל מכך שהגמרא בערכין מתארת תרומה של גוי פרטי לבית הכנסת, שעל זה תירצו התוספות שאני תרומה לבית הכנסת. והיינו שגם התוספות דיברו על גוי פרטי שנידב מנורה לבית הכנסת, שהוא מקום ציבורי, והיינו שדווקא על כה"ג שייך להקשות ולא על מתנות לישראל פרטי.⁵ וכן מפורש בלשון המאירי שהובאו דבריו לעיל, שכתב במפורש שהאיסור של 'ביבש קצירה' הוא בקופות של צדקה כמו 'אחד משאר אומות שבא ליתן מעות לארנקי של צדקה אין מקבלין הימנו'.

4. זה המקום לציין שחז"ל זיהו את המלכות הרביעית עם התנועה הנוצרית בכללה - ולא ראו בה רק מלכות במוכן הלאומי, אלא רעיון שבא לבסס את ההנהגה הרוחנית של הנצרות בעולם. ע"י בר"ר פ' לך-לך 'ותדעל' מלך גוים, זו מלכות אדום, שהיא מכתבת טירונאי מכל אומות העולם'. וברמב"ן במאמר הגאולה 'לכן תחשב רומי ואדום מלכות אחת אף על פי שהם אומות שונות ועם כל זה הם קרובים ונגעשה הכל עם אחד וארץ אחת בהייתם על דעת אחת' (ועי' רמב"ן בראשית יד, א; לו, מג; מז, כח). וברד"ק על זכריה (ו, ג) מזהה את 'אדום' בשתי התנועות המרכזיות הבאות כביכול בשם ה' אחד בניגוד לישראל - הנצרות והאיסלם. וע"ע בדבריו ביואל (ד, יט).

5. וזה בניגוד לשיטת היד רמה שהוא מקשה גם ממקרים של גוי פרטי שנותן מתנה לישראל פרטי, ואין זה כשיטת הרב קוק.

וכ"כ בס' 'אורחות חיים' (דין צדקה א):
 ודוקא דאין מקבלין גבאים אבל אם יתנו הם מידם צדקה לעניי ישראל מקבלין
 מהם בצנעה אבל בפרהסיא אסור...
 הרי שהדגיש שהאיסור דווקא לגבאים, וכל ההיתר של צנעה וכו' הוא דווקא בעני פרטי
 שמקבל. וכן נראה שיטת רבנו גרשום מאור הגולה שהדגיש שרבי אמי היה גבאי צדקה,
 וזו לשונו: 'לקמיה דר' אמי דהוי גבאי ליתנם לצדקה'. ומה צורך היה לרגמ"ה להדגיש
 שהיה רבי אמי גבאי - אלא שהוא נחשב כגוף ציבורי של צדקה, ובאופן זה יש בעיה של
 'ביבש קצירה'.

ה. שיטות הפוסקים המחברים בין שני האיסורים

ונראה לענ"ד שכל ההסברה הנ"ל שיש כאן שני איסורים - האחד שהוא מצד 'ביבש
 קצירה' כאשר הכסף ניתן לכיס צדקה כללי, והאחר שהוא מצד חילול השם כאשר הכסף
 ניתן לאדם פרטי - אינה מקובלת על כל הראשונים. מצאנו ראשונים שחיברו בין שני
 האיסורים וכללו אותם תחת הכותרת הכללית של 'ביבש קצירה'. הרי"ף (ב"ב ו' ע"ב)
 לדוגמה הביא בתחילה את הדין של 'ביבש קצירה תשברנה', ואח"כ מייד הזכיר את
 הסוגיה בסנהדרין, ועל כורחינו שהוא הבין ששתי הסוגיות קשורות זו לזו. בלשון ר"י
 מלוניל (סנהדרין ה' ע"א מדפי הרי"ף):
 אוכלי דבר אחר דהינו מקבלי צדקה מן הגוים דהוי כחלול השם דכתיב [ישעיה
 כ"ז] ביבש קצירה תשברנה...

לפי רבנו יהונתן, בחלק הראשון של דבריו, גם טעמה של הסוגיה בסנהדרין שאוסרת
 לקבל צדקה מגוי בעיקר בפרהסיה הוא מחמת האיסור של 'ביבש קצירה תשברנה'. נראה
 שהסיבה לכך היא שכלל מהותו של איסור קבלת צדקה מנוכרים נובע מחמת שנותן כוח
 רוחני לאומות העולם, ובזה יש להם קיום יותר. אלא שיש הבדל בחומרת הדבר בין האדם
 הפרטי שמקבל מהם ובין קופה של צדקה. האדם הפרטי, אם הוא נזקק לזה, יכול לקבל
 בצנעה, ואם אין לו מה יאכל - אפילו בפרהסיה. לא כן כאשר מדובר בקופת צדקה כללית
 - בזה זכותם של אומות העולם מתרבה הרבה יותר, שהרי הן נכנסות לתוך המערכת
 הציבורית של הצדקה של ישראל.

ונ"ל שכן עולה מתשובת רב נחשון גאון שהובאו דבריו לעיל. רנ"ג כתב בתחילה - 'אסור
 לקהל לקבל צדקה מן הגוי', וגם כאן מודגש שאפי' מ'גוי' יחיד יש איסור על ה'קהל' (גוף
 ציבורי). ממש כדברי הראשונים שהזכרו לעיל וכדברי הרב קוק למסקנה. אח"כ כ' רב
 נחשון גאון: 'ומי שקבל ממנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנא' ביבש קצירה תשברנה
 וגו'. הרי לפנינו שסיים בדבריו באיסור על היחיד ולא על הקהל, וכיצד סתרו רישא
 לסיפא? ונראה שברישא הוא מצד הסוגיה בב"ב שמדובר בכיס של צדקה, ואילו בסיפא
 הוא כנגד הסוגיה בסנהדרין, שעוסקת ביחיד. ואפ"ה סיים רב נחשון גאון דבריו בפסוק
 'ביבש קצירה' - וא"כ פסוק זה נסוב על הכול. אלא שביחס לקהל וצדקה ציבורית
 האיסור הוא מוחלט וחמור, ואילו על היחיד הוא דרגה פחותה, וע"כ כתב בו רק שאינו
 רואה סימן ברכה מפני חילול השם, וכ"ש למ"ד שהבעיה זה ביזיון ולא איסור ממש.
 ומצאתי קרוב לזה בשו"ת 'יש מאין' (סי' יד):

ונראה מטעם זה לחלק בין יחיד ליחיד לכללות מכללות, דמיחיד ליחיד ליכא משך

מלכות כל כך לפיכך שרי בצנעא או בפרהסיא אי לא סגי בלאו הכי, מה שאין כן מכלל לכלל דאיכא משך מלכות גדולה כאיפרא הורמיז. לזה לא התירו רק משום שלום מלכות... ובזה מתיישב קושיית הטורי זהב בסימן רנ"ז סעיף קטן ב'. והיינו שע"י קבלת כיס של צדקה מאת המלך או השר ע"י גבאי הצדקה של ישראל - יש בעיה של 'ביבש קצירה' ברמה החמורה ביותר, וזו הסוגיה במס' בבא בתרא. לעומת זאת בקבלה של יחיד מיחיד יש גם בעיה של 'ביבש קצירה' - אך ברמה נמוכה יותר, וע"כ התירו בצנעה. ומכל מקום לפי דברים אלו, יש מקרי ביניים שלא נידונו בגמרא, והיינו יחיד מרבים או רבים מיחיד, ובזה לא ידוע אם יהיה מותר בצנעה או אסור. ומ"מ כיוון שרואים אנו שבסוגיה בב"ב גם קופה של צדקה חשיב 'כללות' - יש לענ"ד להחשיב לשיטה זו גם גופי צדקה נוצריים גדולים 'כללות', דמאי שנא המקבל מהנותן. א"כ מהגמרא יש לנו הוכחה שגם 'כללות' שאינה מלכות ממש, היא עדיין בתוך גדר האיסור ברמה הגבוהה שלו. לשיטה זו אפשר להסביר את ה"ד רמה' שכאמור לעיל כלל באיסור 'ביבש קצירה' אפילו ביחיד מיחיד, והיינו כנ"ל כמו הרי"ף ור"י מלוניל.

מסקנות

לאור הנ"ל נראה שאין היתר לקבל כסף מקרנות נוצריות לטובת קופה ציבורית של צדקה ורווחה, בטענה שכל איסור קבלת צדקה מגויים הוא דווקא ממלך או מבעל שררה. זאת מהטעמים הבאים:

- א. לא מצאנו אף אחד מהראשונים שחילק בין קבלה מאדם פרטי לבין קבלה ממלך.
- ב. מצאנו הרבה ראשונים שמהם מבואר במפורש שאין לקבל צדקה אפילו מגוי פרטי מהטעם של 'ביבש קצירה'. וכן כתב הרמ"א בתשובה.
- ג. ביחס לקושיה מהסוגיה בסנהדרין - רובם המוחלט של האחרונים לא חילק למעשה שיש הבדל בין קבלה מגוי פרטי לקבלה ממלך, אלא נתנו חלוקות אחרות (פרישה, ט"ז ועוד). החלוקה המבוססת ביותר בדברי הראשונים והאחרונים היא החלוקה בין קבלה של ישראל פרטי (שאז עיקר האיסור הוא מחמת חילול השם ובפרהסיה) לקבלה של גוף ישראלי ציבורי, כגון קופה של צדקה וע"י גבאי וכד', שע"ז נאמר 'ביבש קצירה'. וכ"כ הרא"ה קוק זצ"ל, וכאמור כן מפורש בראשונים רבים.
- ד. כמו"כ יש פוסקים הסוברים שאפי' ביחיד מיחיד קיים האיסור של 'ביבש קצירה'. ומ"מ גם לשיטתם אין להתיר לקבל צדקה אפילו מגוי פרטי לגוף ציבורי או לכיס של צדקה וכד', וכ"ש אם הוא בפרהסיה.
- ה. אפילו אם היינו מקבלים את החלוקה של ה'ציץ אליעזר', שפסק למעשה שיש כאן שני איסורים שונים - האחד בקבלת צדקה ממלך או שר, שעל זה נאמר 'ביבש קצירה' בצנעה, והאחר בקבלה ע"י גוי פרטי ורק בפרהסיה - יש מקום לראות בגופים הנוצריים שאוספים צדקה עבור ישראל סוג של מלכות - והרי אסור לנו לקבל מהם בשום אופן. וגם אם נגדירים כגויים פרטיים, הרי שגם אז הואיל וכל כסף שמועבר ידוע מפורסם לכל המעוניין (שכן א"א בזה"ז להעביר כסף לעמותות בלי שיוודע באופן ציבורי מניין הכסף הגיע) - הרי שיש כאן צדקה בפרהסיה.

